

اچکە جان

إرته کي

اجِکه جان

بیری بارمئش، بیری یۇقىمىش. اؤنگلر بير غارئپ آدام بارمئش. اۇنونگ بير غئزى بىلن بير اوغلى بارمئش. غئزى نئنگ آدى اجِکه جان، اوغلونئنگ آدى بولسا بايمئرات مئش. بير گون او لارئنگ غاپىئىنا بير سايىل گلىپ، ايماكە زات دىلاپىدىر. غارئپ آدام اۇنگا: - كۆمك اتماڭە زادئم يۇق، آرپا-بوغدايىم بولمادى- دىييار. سايىل: - اگر-دە غئزئنگى ئولدۇرىپ آرپا، اوغلونىڭى ئولدۇرىپ بوغدايا سېسىنگ، حاصلئىنگ كۈپ بولار- دىييار.

اجکه جان بو گۆررۇنگى اشىدىپ، دررو البوچاسئنى آلئپ، دۇغانى بايمئرادى چاغئريار. بايمئرات آشىق اويناب دوران يریندن غايداسى گلماندىر. اجکه جان شىلە يالبارسا-دا اول گلماندىر. آھىرى اجکه جان:

- باللى، آى باللى، آلتىندان ساقغا بىرىين، گل- دىيىپدىر. بايمئرات اجکه جانئنگ يانئنا گلندە، اجکه جان اۇنگا: - باللى بو گۇن بير سايىل گلدى، زات دىلدى، يۇق دىلندە، اول، غئزئنگى ئولدۇر آرپا، اوغلونىڭى ئولدۇر بوغدايا سېپ دىيدى، دأدم حم بولىيار دىيدى. بىز چالاسئم بو يىردىن غاچامالى- دىييار.

آتالارئنا بىلدىرمان غاچماق اوچىن بولار بىر پىكىرە گلىپ، بىر يرده اويناب اۇتئرقا، بايمئرات اجكە جانئىڭ باشداراغئىنى ئىپ غاچىار، اجكە جان حم اوونونگ ائزئندان قاوان بۇلوب اويدىن غاچىپ گىدىيارلر. دأدە سى مونى بىلىپ، اولارئىڭ ائزئنا دوشىيار، "يىتدىم، يىتدىم" دىيىنده، اجكە جان باشداراغئىنى زئنگىيار، دأدە سى نىنڭ اونگۈندەن چئرماشئق چىتى چئقىيار، دادىسى زۇردان چتىدىن چئقىپ يىھىدە اولارئىڭ ائزئندان قاوييار. بو گۈزك اجكە جان آيناسىئى زئنگىيار، دادىسى نىنڭ اونگۈندەن اولئى بىر درىيا چئقىيار، دادىسى سووا گىرىيار و شۇل سوودا بۇغلوپ اولىيار.

شىدىپ اىكى دۇغان چۈلە طاراپ گىدىپرىيأرلر. آز يئرأت، كۆپ يئرأت، دۆز يئرأت، چۈل يئرأت، آچ-سووسئز اىسغىنلارئ غالماندئر. اولارئىڭ اونگۈندەن بىر آرنا چئقىپدىئر. بايمئرات سوو يچجك بۇلاندا، اجكە جان:

- باللىء، بو سوو غوشلارئىڭ سووودئر، موندان اىچسنىڭ غوش بۇلارسئىڭ- دىيىپ، اونى سوو اىچماگە غۇيماندئر. دم-دېنچ ئىپ، يىھى يۇلا دۆشۈپدىئىلر. اونگىلىرىندەن يىھى بىر آرنا چئقىپدىئر. بايمئرات اوندان سوو اىچجك بۇلاندا، اجكە جان:

- باللئ، بو سوو کییکلرینگ سووودئر. موندان ایچسنگ کییک بُلارسئنگ - دییپیدیر.

بايمئرات غاتئ سووسانسونگ، اجکه جانا بیلدیرمان، شۇل آرنائنگ باشئندا كؤوشۇنى غالدئران بُلوب گيدپیدیر. بيرآز يۈرۈنلەرنىدە، بايمئرات:

- اجکه جان، كؤوشوم سووونگ باشئندا غالىپىدئر- دىييار. كؤوشى گتىرمائىگە اجکه جان غايىتجاق بُلسادا اتمان، بايمئرادئنگ اۆزى غايىدىپىدئر. سووونگ باشئنا بارئپ، ياغشىغانئپ، باشئنى گۈترىسى، كىيگە اوورۇلىپ دوروبىرنىميش.

بايمئرات کييک بُلاندان سۇنگ، حر شاھئنا بير كؤوشۇنى ايلدىرىپ، اجکه جان آغلاب:

- "باللئ، ايچمه دىسم اتىدىنگ"- دىيىپ، دۇغانئى ئائزنا تىركاپ، گيدىرىپىدیر. اونگلرېنىدىن بير سۆرى كىيک چئقىپىدئر. كىيكلر بايمئراتدان غاچماندئلار، بايمئرات بُلسادا اولارا غۇشولىپ گزىرىپىدیر. شۇل يرد اولاقدان بير چئnar بارمىش، اوستونەغاناتلىغۇشدان باشغا زات چئقىپ بىلمزمىش. اجکه جان چئnar ئىنگ يانئنا بارئپ:

- "اگیل، چئنارئم، اگیل! - دییپیدیر. چئنار اگلیپیدیر، اجکه جان چئنارئنگ اوستونه چئقیپ، شۇندا ياشاپدئر. كېيىك بۇلان بايمئرات بۇلسما كاؤاغىت گلىپ اجکه جانى گورۇپ گيديانمىش.

بىر گۇن شۇل يوردئنگ پاتئشاسى نئنگ اوغلۇ آوا چئقىپدئر. اول بىر كېىگى قاوالاپ، شۇل چئنارئنگ اوستوندن گلىپیدير. چئنارئنگ دۆيۈندىن آقىان سووئ گورۇپ، آتئنى سووا ياقجاق بۇلاندا، آتى اوركۆپىدىر. پادئشانئنگ اوغلۇ سووا باقسما، سووونگ يۆزۈندە بىر آزادان غئزئنگ صوراتئنى گورۇپىدىر. پادئشانئنگ اوغلۇ گنگ غالىپ دورقا، يانئنداقلار اول غئزئنگ چئنارئنگ اوستوندە دىگىينى بىلدىرىپىدىر. پادئشانئنگ اوغلۇ غئزا باقىپ:

- "آئ، غئز، ائنسىمى سئنگ، جئنسىمى سئنگ؟ گل، دۆش! - دىيىپ، كۆپ يالبارئىپدئر. اجکه جان سىسىنى چئقارماندئر. پاتئشانئنگ اوغلۇ بىلن يانئنداقى آداملا رەزات اتىسلر-دە، اجکه جانى آلئپ بىلمائان ائزلا رئنا دۇلانئىپدئىلار.

پاتئشانئنگ اوغلۇ آتاسى ئىنگ يانئنا بارئپ:

- "آئ، آتا، پئلان چئنارئنگ اوستوندە بىر غئز گوردو، شىلە بىر آزادان، آيدار يالى دأل. امما شۇنى آلئپ بىلمىيم" - دىيىار.

پادشاه دررو پىللى، پالتالى، كركىلى كۆپ آدامى اوغلو نئنگ يائىنا غۇشوب، شۇل چئنارى يئقماوغى بورو پىدىر. بو آداملار بارئپ چئنارى كىسماڭە باشلاپ دېئىلار. چئنارىنىڭ يئقىلماوغىنا بىرآز غالاندا گون ياشىيار. آداملار: "ارتىر كىرىسىس" دىيىپ ياتىيارلار. ارتىر گۈرسىلر، چئنار آصلا كىسىلمىدىك يالى بۇلۇپ دورانمىش. آداملارىنە كىسماڭە باشلايىارلار. آغشاما چىلى غوتارئپ بىلماندىرلىر، گىچە ياتىپ، ارتىر توروب گۈرسىلر ينە ئونگكۆسى يالى بۇلۇپ دورانمىش، غايىتا چئنار گوندە اىكى اسىسە يۇغنانلىپ دېئىر.

بۇ لار ائزلارىندا دۇلانىپ گلىپ، بۇلان زادئ پادشاه آيدىيارلار. پادشاه: "كىيم شۇل غئزئ آلئپ گتىرسە آغرامىئنا دنگ آلتىن برجىك" - دىيىپ جار چىكدىرييار.

بىر غاررىئ كمپىير گلىپ:

- پادشاھىم، من بۇ اىشى باشارارئن، يۇنە مانگا بىر غارا غازان، بىركى سانى كىرلەن آق گىيم تاپىپ بىرىنىڭ شۇل غئزئ آلئپ گتىررىن - دىيىيار.

پادشاه دررو بۇ آيدىلان زاتلارى تاپىپ بىرىيار. غاررىئ كمپىير چئنارىنىڭ دۇيۇنە گلىپ، اشىكىلرى غازانىنىڭ غاراسىئنا سۆيىكىأپ يۇوماقچى بۇلىيار. اجكە جان اونى گۈرۈپ:

- ائ، ماما، اشىكلرى اونگكۆسۇندن حم بتر غارالدىيارسىنگ- دىيىپدىر.

كمپىر:

- واح، غئزئم، گۈزۈم گۈرنۈك، گلىپ يووب برسنه- دىيىار.

بو غاررى ئىنگ بۇلشونا اجكە جائىنگ يورىگى آويپ:

- "اگىل، چئنارىم، اگىل"- دىيىپدىر. چئنارا گلىپدىر. اجكە جان دۇشۇپ، غاررى ئىنگ اشىكلرىنى يووب برىپدىر. سۇنگرا كمپىر

اجكە جانا:

- "غئزئم، تانگئر يالقايسىن، شۇل صاندئقدا اىير يالىء اوْجوك-بوجوك

زات بار، شۇندان غاربانار يالىء آل"- دىيىپدىر.

اجكە جان اتىمجىك بۇسا-دا، كمپىر غۇيمان، صاندئغئنگ يائىنا گتىريپدىر. اجكە جان صاندئغى آچىپ زات آلماغا اگىلندە، كمپىر دررو صاندئغئنگ غاپئىسىنى ياپىپدىر. اجكە جان نأچە يالبارسا-دا آچماندىر. شۇل واغئت پادشائىنگ اوْغلۇي حم گلىپ اجكە جانئ اوپىونە آئىپ گىتىجىك بۇلاندا اجكە جان:

- منگ بىر باللئم بار، اول كىيىك سوونىء ايچىپ، كىيىك بۇلدى. اگر

اوئى حم گتىريپ، آلتئندان آھئر، كۆمۈشدن كۈكىن نوغىتا ادىپ ساقلاسانگ، سىنگ بىلەن گىدىيىن- دىيىپدىر. پادشائىنگ اوْغلۇي راضى

بۇلوپدئر. اجکه جان بىر دپا چئقىپ، باللئىئنى چاغئرئىپدئر. كىيىك باللئىئنى گلنده اجکه جان بۇلان ايشى آيدىپدئر. كىيىك حم مونگا راضى بۇلوپدئر. شۇندان سۇنگ پاتئشانئىنگ اوغلى اجکه جان بىيلن كىيىگى گتىرىپپىدىر. كىيىگە، آيدىئلشى يالىءى، آلتئندان آھئر سالئپ، كۆمۆشدن كۆكىن ادېپ غۇييپدئر. اجکه جانئ بۇلسما، تۇى ادېپ، اوزى آلىپدئر. اجکه جانئىنگ يائىنا بىر غئرناق برىپپىدىر.

آيدان-آى، گۆندن-گۆن گچىپ اجکه جان گۇورىلى بۇلىار. بىر گۆن غئرناق سووئنگ كىنارئنا اشىك يووماغا گىدىنده، اجکه جان حم گىدىپپىدىر. غئرناق دريانىڭ غئراسئنا بىر غازئق قاقىپ، اونگا بىر اوزئى يۇپ داقىپ، بىر اووجئنى بىلىنە باغلاب، سووا گىرىيأر. اجکه جان اونى گئرۋۇپ سووا دۇشىسى گلىپپىدىر. اجکه جان سووا گىرىنده، غئرناق غازئغى غۇپارئپ غۇييرىپپىدىر. اجکه جان سووا چۆمۆپ، دريانىڭ دۇيىونە گىدىپپىدىر. غئرناق اجکه جانئىنگ اشىكلرىنى گىيىپ، اوز اشىكلرىنى بۇلسما غارنئنا دانگىپ، اجکه جانا منگزأپ، اوئىه گلىپپىدىر.

پادشانئىنگ اوغلى اوونونگ غئرناقدىغانئى بىلماندىر.

غئناغئنگ كله سى كل اكن. اول گىجلر "حئرت-حئرت" ادېپ، كله سىنى غاشاندا، أرى اوونونگ نامىدىيأندىگىنى سوراندا:

"آتام اويىوندىن گتىرن غاۋىئرغامى اىيأرین" - دىيىپپىدىر.

أرى: - "مانگا-دا برسنه" - دېيىپدىر.

- "غوتاردئ" - دېيىپ، غئرناق آيدىپدئر.

گونلرينج بيريندە كىيىك ارتىر بىلن بولارئنگ يائىنا گلىپ اولا را سر
ادىپدىر. كىيىك:

بو پادشانئنگ اوغلونىتنگ آيااغى، بو-دا غئرناغانىنگ آيااغى، اجكە
جانئنگ آيااغى يۇق - دېيىپدىر.

غئرناق مونىئ اشىدئار. اول بىر گون اوزى بىلن: "شو كىيگى
اولدۇرتمىم، منگ كىمىدىيگىمى پادشانئنگ اوغلونا بىلدىرر" دېيىار.

اول پادشانئنگ اوغلونا:

- شو گون كىيىك اتىنى ايىسىم گلىيار، شو كىيگى اولدۇرپ بىر -
دېيىپدىر. پادشانئنگ اوغلۇ:

- "سن بو گونه چىلى كىيىك منىنگ دۇغانئىم دېيىاردىنگ، ايندى نام
اوچىن اوئنى اىچك بۇلىانگ؟" - دېيىار.

اوندا غئرناق:

- "دۇغانئىم بۇلسا-دا اىچك" - دېيىپدىر. اوندان سۇنگ پادشانئنگ
اوغلۇ كىيگى اولدۇرمىگى بويرىپدئر.

كىيىك پاتئشانئنگ اوغلونا غاراپ:

- "من بير سوو ايچيپ گلین"- دىيىپدىر. پادشائىنگ اوغلئى "بۇلىار" دىيىپدىر. كىيىك دريانگ بۇيونا بارئپ: - آلتئن آھئر بۇزولدى، كۆمۆش كۆكن اوزولدى، پادشائىنگ كل غئرناغئىننگ، گۈونى مانگا دۆزولدى- دىيىپ، آغلاپدىر.

اجکه جان سووا غاچاندان سۇنگ، بير بالئىغىنگ آغزئنا دۆشۈپدىر، بالئق اوئى اوز غارنىندا ساقلاپدىر. اجکه جان شۇل يىرده ياشاپدىر، اوونونگ اكىز چاغاسىء بۇلۇپدىر. اجکه جان كىيىك دوغانى نئنگ

سسىينى اشىيدىپ:

أوزۇم بالئق آغزئندا، ساچئم دريا يۈزۈندا.

بىر يانئمدا حسل جان، بىر يانئمدا گۆزل جان، بارسانگ آيتغىنگ باى اوغلار، اولدۇرمىسىن اول سىنى.

دىيىپدىر.

کییک غایدئپ گلیپدیر، امما بُوغازئ دُولوپ، سؤزونی آیدئپ
بیلماندیر. پادشائننگ اوغلئ اوئنئ اولدۇرجك بۇلاندا، کییک یینده:

- "سوو ایچیپ گلچك" - دییپدیر. پادشائننگ اوغلئ غؤیبریپدیر.

اوچۇنجى گزك کییک یینه سوو ایچماگە گیتجك بۇلاندا
پادشائننگ اوغلئ:

"شو کیگینگ بیر گۆررۇنگى بار" دییپ، اوونونگ ائزئنا دۆشۈپدیر.

کییک دریانئنگ بۇیونا بارئپ:

آلئئ آھئر بۇزولدى،

کۆمۈش كۈكن اوزۇلدى.

پادشائننگ كل غئرناغنننگ

گۈونى مانگا دۆزۇلدى-

دییپ ینه زار-زار آغلايار. اجکه جان حم دۇغانئ نئنگ سِسیینى

اشیدیپ، شِيله سِسلنیپدیر:

اوزۇم بالئق آغزئندا،

ساچئم دریا يۆزۈندى.

بیريانئمدا حسل جان،

بیريانئمدا گۈزل جان،

بارسانگ آيتغئىنگ باي اوغلا،

اولدۇرمىسىن اول سنى.

پادشائىنگ اوغلى كىيگىنگ زارئنى حم-ده در يادان چئقان سىسى
اشدىپ، بۇلان ايشلىرىنگ همە سىنه دۇشىۋپدىر.

اول غايىدئپ گلىپ:

"شو گۇن حىچ مالىء سووا ياقماغا دريا ئايرملى داڭ" دىيىپ جار
چكدىرييار. ارتىر آداملار سووسان ماللارئنى دريا سۆريلار. ماللار
دريانىنگ بار سووئنى اىچىپ غوتارىيالار. گۈرسىلرا جىكە جان
سووونىنگ دۇيىبۇندە چاغالارئنى غوجاغئنا آلئپ اوئتىر. كىيىك بىلەن
پادشائىنگ اوغلى اجكە جانى چئقارىپ ائيلرىنە گتىرييارلار.

پادشائىنگ اوغلى غئرناغا:

- "قئرقىق غامچى گركمى، قئركى غاتئر" دىيىيار.
غئرناق: "آتام اؤيۇنە گىتىماگە قئرقىق غاتئر گىك" دىيىيار.

پاتىشائىنگ اوغلى غئرناغى قئرقىق غاتئرئىنگ غوئروغئنا دانگىدئىپ،
قاۇوپ غئيرىيار. اول يرە سۆزىرىنىپ، غانى يرە سېپىلىپدىر، غئرناغئىنگ
غانى نئنگ دامان يرىيندن مىوه سى بۇلمادئق يىلغىن بىتىپدىر. اجكە

جان بىلن پادشائىنگ اوغلى بۇلسا ماقصات - مرادلارئنا يىتىپ، شادلئق
بىلن ياشايىارلار.